

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมอาหารสัตว์ ประมาณร้อยละ 94 ของผลผลิตข้าวโพดใช้ในอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ ของประเทศ และมีความต้องการเพิ่มขึ้นทุกปีจนบางปีต้องมีการนำเข้า (ปัจจุบันประมาณร้อยละ 90 ของพื้นที่ปลูกเป็นข้าวโพดพันธุ์ลูกผสม ซึ่งให้ผลผลิตสูง) เนื่องจากอุตสาหกรรมการผลิตอาหารสัตว์ของไทยได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในอัตราร้อยละ 3.7 ต่อปี แต่พื้นที่ปลูกข้าวโพดยังมีแนวโน้มที่ลดลง ดังนั้น การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ให้เพียงพอต่อความต้องการใช้ภายในประเทศ โดยการใช้เมล็ดพันธุ์ “ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ลูกผสม” และเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มศักยภาพการผลิตให้ได้ปริมาณมากขึ้น (กรมวิชาการเกษตร, 2553)

ประเทศไทยจัดอยู่ในอันดับที่ 12 ของผู้ผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของโลก โดยมีพื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ประมาณ 7.09 ล้านไร่ ให้ผลผลิต 4.61 ล้านตัน หรือเฉลี่ย 650 กิโลกรัมต่อไร่ และผลผลิตที่ได้นับว่ายังอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับประเทศผู้ผลิตรายอื่นของโลก เนื่องจากประเทศไทยมีต้นทุนการผลิตที่ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะการใช้ปุ๋ยเคมี ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นพืชเศรษฐกิจที่จัดอยู่ในกลุ่มพืชที่ผลิตเพื่อใช้ภายในประเทศ มีผลผลิตประมาณปีละ 4-4.5 ล้านตัน สร้างรายได้ให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์กว่า 3 แสนครัวเรือนคิดเป็นมูลค่าประมาณปีละ 20,000 ล้านบาท (แผ่นดินทอง, 2553)

โดยลักษณะธรรมชาติของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เช่นเดียวกับสินค้าเกษตรทั่วไปราคาข้าวโพดที่มีราคาต่ำในช่วงต้นฤดูที่ผลผลิตออกสู่ตลาดพร้อมกันจำนวนมาก และปรับตัวสูงขึ้นในช่วงปลายฤดู โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงต้นฤดูเกี่ยวเกี่ยวซึ่งเกษตรกรมักประสบปัญหาราคาคต่ำ รัฐจึงเข้าไปดูแลเพื่อยกระดับราคาให้สูงขึ้น โดยการรับจำนำในปี 2551 และประกันรายได้ระหว่างปี 2552-2553 ซึ่งเป็นความพยายามของรัฐบาลในการช่วยเหลือเกษตรกรเนื่องจากการรับจำนำมักสูงกว่าราคาตลาด อย่างไรก็ตามหากราคาประกันหรือราคาจำนำสูงกว่าราคาตลาดเพียงใด ก็จะเป็นภาระที่รัฐบาลต้องจัดหางบประมาณมาอุดหนุนช่วยเหลือเกษตรกรมากขึ้น ในขณะที่เดียวกัน

ส่งผลกระทบต่อต้นทุนการผลิตของกลุ่มที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ด้วย เช่น ผู้ผลิตอาหารสัตว์ ผู้เลี้ยงสัตว์
อันส่งผลกระทบต่อต้นทุนการส่งออกเนื้อสัตว์ (สมาคมส่งเสริมผู้ใช้วัตถุดิบอาหารสัตว์, 2553)

ตารางที่ 1.1 เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ ปีเพาะปลูก 2552/53

จังหวัด	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ รวมรุ่น				
	เนื้อที่	เนื้อที่	ผลผลิต	ผลผลิตต่อไร่	
	เพาะปลูก	เก็บเกี่ยว		ปลูก	เก็บ
(ไร่)	(ไร่)	(ตัน)	(กก.)	(กก.)	
ภาคเหนือ	4,434,555	4,330,175	2,982,247	673	689
ตะวันออกเฉียงเหนือ	1,678,072	1,617,821	1,005,129	599	621
ภาคกลาง	986,245	957,440	628,743	638	657
รวมทั้งประเทศ	7,098,872	6,905,436	4,616,119	650	668

ที่มา : ศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2553

พื้นที่เพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่มีศักยภาพสูงส่วนใหญ่อยู่ในเขตภาคเหนือโดยสามารถให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่สูงสุด คือ 689 กิโลกรัมต่อไร่ สูงกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง ทั้งนี้ในเขตพื้นที่ภาคเหนือทั้งหมดนั้น จังหวัดเชียงใหม่แม้ว่าจะมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ประมาณ 136,454 ไร่ ในปี 2551 กระจายกันอยู่ตามอำเภอต่างๆ เช่น อ.แม่แจ่ม อ.เชียงดาว อ.พร้าว อ.เวียงแหง อ.แม่เมาะ เป็นต้น แต่จากข้อมูลทางสถิติ (ตารางที่ 1.1) ชี้ให้เห็นว่าการเพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ของจังหวัดเชียงใหม่มีอัตราการเพิ่มปริมาณผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระดับสูง โดยอำเภอที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มากที่สุด 5 อันดับแรกคือ อ.แม่แจ่ม อ.เชียงดาว อ.พร้าว อ.เวียงแหง และ อ.แม่เมาะ (ตารางที่ 1.2) (สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่, 2553)

ตาราง 1.2 ปริมาณพื้นที่เพาะปลูกและผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 5 อันดับแรก ของจังหวัดเชียงใหม่ ปีเพาะปลูก 2552/2553

อำเภอ	พื้นที่ (ไร่)		ผลผลิตรวม(ตัน)		ผลผลิตเฉลี่ย/ไร่ (กก.)	
	2551/52	2552/53	2551/52	2552/53	2551/52	2552/53
แม่แจ่ม	81,105	86,104	52,152	86,095	700	1000
เชียงดาว	30,100	34,100	15,050	34,100	500	800
พร้าว	8,424	13,459	6,072	13,495	740	714
เวียงแหง	4,282	4,347	3,212	4,347	750	750
แม่อาย	2,396	2,398	1,199	1,199	359	775

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่, 2553

สำหรับพื้นที่ อ.แม่แจ่ม เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมปลูกพืชไร่และเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นภูเขา มีความลาดชันสูง มีป่าไม้ประมาณร้อยละ 70 (สำนักงานปศุกรรมอำเภอแม่แจ่ม, 2553) เดิมประชาชนบริเวณนี้มีทั้งชาวเขาและคนพื้นเมือง มีการทำการเกษตรแบบหมุนเวียนและปลูกพืชเสียดัด คือฝิ่นเพื่อใช้เป็นเครื่องแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคบริโภค ปัจจุบันมีโครงการพัฒนาต่างๆ ทั้งจากภาครัฐและเอกชนเข้ามาเป็นจำนวนมาก มีผลทำให้พฤติกรรมในการเพาะปลูกของเกษตรกรใน อ.แม่แจ่ม เปลี่ยนแปลงไป โดยหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจที่ได้รับการส่งเสริมมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นถั่วเหลืองหรือข้าวโพด (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงใหม่, 2553) อย่างไรก็ตามสภาพฐานะความเป็นอยู่ รวมถึงเงินทุนในการเพาะปลูกของเกษตรกรใน อ.แม่แจ่ม โดยส่วนใหญ่ยังคงมีความลำบากและขาดแคลนอยู่มาก การเพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง หอมแดง และพืชอื่นๆ ในปัจจุบันประสบกับปัญหาทางด้านราคาคต่ำ และปัญหาทางด้านปัจจัยการผลิตที่มี ราคาแพง (สำนักงานเกษตรอำเภอแม่แจ่ม, 2553)

ในปี 2553 เกษตรกรที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ใน อ.แม่แจ่ม ประสบกับปัญหาทางด้านราคา โดย ในปี 2550 ราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 6-7 บาท/กิโลกรัม ในปี 2551 ราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 3-4 บาท/กิโลกรัม ในปี 2552 ราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 5-7 บาท/กิโลกรัม และ ในปี 2553 ราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 5-8 บาท/กิโลกรัม เมื่อเทียบกับต้นทุนของเกษตรกรแล้ว (ต้นทุนการผลิตเฉลี่ย = 5-6 บาท/กิโลกรัม) ราคาตลาดถือว่าต่ำมาก ซึ่งต้นทุนที่สูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับราคาของปัจจัยการผลิตที่ไม่แน่นอนตามราคาของตลาด (สำนักงานเกษตรอำเภอแม่แจ่ม, 2553)

ในปัจจุบันภาคเอกชนเข้ามาส่งเสริมการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์แบบมีพันธะสัญญาผูกพันในพื้นที่อำเภอแม่แจ่มเพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรมีอาชีพและรายได้ที่แน่นอน

เพื่อลดความเสี่ยงจากราคาตลาดลงและมีผลตอบแทนที่เหมาะสม ทั้งนี้ให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพอยู่ได้และไม่รुक้าที่ป่าเพื่อขยายพื้นที่ปลูกโดยไม่จำเป็น อย่างไรก็ตามมีเกษตรกรเพียงร้อยละ 12.97 ในอำเภอแม่แจ่มที่เข้าร่วมการผลิตแบบมีพันธะสัญญา ดังนั้นถ้าการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์แบบมีพันธะสัญญาผูกพันให้ผลตอบแทนที่ยุติธรรม แล้วก็อาจถือว่าเป็นทางเลือกของเกษตรกร และเมื่อสามารถเข้าใจเหตุผลที่เกษตรกรตัดสินใจเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมแบบมีพันธะสัญญาจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาต่างๆให้ลดน้อยลงได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 เพื่อศึกษาวิธีเกษตรกรรวมข้าวโพดของเกษตรกรที่ทำการผลิตในสัญญาและนอกสัญญา
- 1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนของเกษตรกรที่ทำการผลิตในสัญญาและนอกสัญญา
- 1.2.3 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรตัดสินใจทำพันธะสัญญาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์กับบริษัทเอกชน

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้มาซึ่งแนวทางในการเกษตรรวมข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร ต้นทุนและผลตอบแทน รวมถึงได้ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นจากเกษตรกรเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์แบบมีพันธะสัญญาให้สัมฤทธิ์ผล และเป็นข้อมูลในการตัดสินใจในการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

1.4 นิยามศัพท์

เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้ปลูกและไม่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์แบบมีพันธะสัญญาทั้งหมดของ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ โดยเลือกจากตำบลที่มีการปลูกมากที่สุด 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลท่าผา ตำบลกองแขก และตำบลแม่जार

พันธะสัญญา หมายถึง ระบบการเกษตรที่มีข้อตกลงกันล่วงหน้าตามเงื่อนไขที่บริษัทเป็นผู้กำหนดที่จะนำมาปฏิบัติต่อกัน ทั้งเรื่องปัจจัยการผลิต การแนะนำส่งเสริมราคาผลผลิต การส่งมอบผลผลิต ฯลฯ

เงื่อนไขของบริษัทผู้ทำการส่งเสริมการปลูกข้าวโพดแบบมีพันธะสัญญา หมายถึง ข้อกำหนด ข้อตกลงระเบียบต่างๆ ในการที่ร่วมโครงการกับทางบริษัท เช่น การเตรียมการปลูก การจัดหาเมล็ดพันธุ์ วัสดุ อุปกรณ์การเกษตร สินเชื่อทางการเกษตร เจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำ (เจ้าหน้าที่

ส่งเสริม) การกำหนดมาตรฐานการรับซื้อผลผลิตตามเกรด การเข้าไปรับซื้อถึงในพื้นที่ การกำหนด
วันเวลารับซื้อผลผลิต การทำพันธะสัญญา

ภาคเอกชน หมายถึง บริษัทภาคเอกชน ที่ทำการส่งเสริมการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์แบบมี
พันธะสัญญา

การเขตกรรม หมายถึง การเขตกรรม หมายถึงการปฏิบัติต่างๆ ในการเพาะปลูกพืช เช่น
การไถพรวน (tillage) การใช้ชนิดหรือพันธุ์พืช หรือการชลประทาน เป็นต้น